

K významu norem ISO jako základu standardizace v praxi soutěžní compliance

PAVEL KOUKAL

ADVOKÁT, ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ RÖDL & PARTNER, PRAHA

Jednou z hlavních překážek pro další rozvoj soutěžní compliance je vedle přetrvávající nedůvěry soutěžních autorit i její roztržitost a absence jednotného pojetí funkčních a systémových nástrojů. Přestože je touto skutečností negativně ovlivňován celý koncept korporátní compliance, tak právě v oblasti soutěžní compliance se jeví tento stav jako zvláště limitující. Z hlediska dalšího rozvoje soutěžní compliance přitom představují logický základ pro její standardizaci respektované mezinárodní normy ISO, a to jak primárně použitelné ISO normy z oborově zaměřené skupiny „Governance and Ethics“, tak i další související normy, zejména z přímo souvisejících skupin managementu kvality a informační bezpečnosti.

Úvod

Na stránkách revue ANTITRUST bylo v posledních letech věnováno problematice standardizace a certifikace interních řídicích procesů v praxi soutěžní compliance hned několik článků. Tyto příspěvky přitom reagovaly zejména na velmi dynamický vývoj speciálních ISO norem z oblasti požadavků na compliance management systémy (*Compliance Management Systems, CMS*), a to jak v tomto směru historicky první normy ISO 19600:2014, tak i na ni navazující a již plně certifikovatelné normy ISO 37301:2021.

Náležitá pozornost však dosud nebyla zaměřena na otázku možnosti využití celých souborů ISO norem v širším kontextu praxe soutěžní compliance, u které lze pro účely standardizace využít rozsáhlého okruhu norem ISO včetně těch, které zdánlivě nemají s naplňováním funkce compliance (*compliance function*) v oblasti prevence protisoutěžního chování mnoho společného.

Platí, že společným aplikačním základem je v těchto souvislostech vždy koncept řízení interních procesů, který je v systematizaci ISO norem definován jako *management systém* a jemuž je v současnosti věnováno již několik desítek norem ISO. A zvláště v praxi soutěžní compliance tak lze využívat většinu ISO standardů, které stanoví návody a požadavky kladené na management systémy, když splnění takových požadavků lze navíc i racionalizovat a prokazovat v rámci tzv. integrovaných management systémů (*Integrated Management Systems, IMS*).

Na tomto základě pak lze pro zavádění a uplatňování soutěžní compliance v rámci širšího compliance management systému aktivně využívat na lokální i skupinové (koncernové) úrovni i zdánlivě velmi nesourodé mezinárodní ISO standardy. Na jedné straně to jsou normy ISO pro compliance a whistleblowing management systémy a na straně druhé pak normy ISO 9001:2015 (Quality management systems - Requirements), ISO/IEC 27001:2013 (Information technology — Security techniques — Information security management systems — Requirements) anebo zcela nová norma ISO 37000:2021 (Governance of organizations — Guidance).

V tomto směru je třeba ještě doplnit, že zvláště u skupinově propojených soutěžitelů na nadnárodní úrovni na bázi *koncernového uspořádání* je význam komplexního využití ISO standardů zcela zásadní. Platí totiž, že pouze soutěžní compliance a jí odpovídající CMS vytvořené na společném základě mezinárodně uznávaných ISO standardů mohou v podmínkách existence „jedné hospodářské jednotky“ (*single economic unit*) zajistit, aby docházelo u všech lokálních entit k průběžnému zajišťování obecné aplikovatelnosti, vzájemného propojení a ověřitelnosti (certifikaci) všech interních compliance procesů, nástrojů a opatření.

Důvody standardizace soutěžní compliance dle norem ISO

Za situace, kdy *standardizaci* soutěžní compliance definujeme jako interní postup soutěžitele, který je založen na průběžném zajišťování souladu již zavedeného nebo zaváděného compliance management systému s uznávanými soubory obecných normativních požadavků (*standardů*) na organizaci a fungování CMS v oblasti prevence protisoutěžního jednání, tak vlastní důvody i praktické výhody spojené s použitím ISO norem jako základu této standardizace jsou zcela jednoznačné a zjevné.

V mezinárodním srovnání totiž v současné době neexistují žádné obdobně srovnatelné a zejména pak všeobecně respektované standardy pro interní řídicí procesy (management systémy), včetně compliance managementu, jako tomu je v případě standardů vydávaných Mezinárodní organizací pro standardizaci (*International Organization for Standardization, ISO*). Tato organizace aktuálně sdružuje celkem 167 národních standardizačních úřadů, přičemž za Českou republiku je to Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví.¹ ISO vyvinula za dobu své existence více než 24 tisíc mezinárodních norem s tím, že se sice převážně jedná o normy technicko-normalizačního charakteru, ale stále více se prosazují i normy spojené s managementem, správou a řízením organizací.

Dalším z hlavních důvodů pro standardizaci soutěžní compliance dle ISO norem je ta skutečnost, že cílem a smyslem standardizace je nejen vytvořit společný základ pro *shodné posuzování* splnění určitých uznávaných standardů, ale současně i dosažení předpokladu *funkčnosti a účinnosti* takto zavedeného a uplatňovaného management systému. Ačkoliv prokázání účinnosti přijatých interních procesů, opatření a nástrojů zdaleka není jen o samotné primární volbě standardů, kterými se bude soutěžitel řídit, tak ve prospěch standardů ISO hraje kromě jiného i široká možnost jejich certifikace, včetně možné certifikace v širším kontextu integrovaného management systému.

K tomu pak přistupuje i vlastní standardizovaný proces *certifikace ISO norem*, tj. vlastní procedura pro ověření souladu příslušného

¹ Pro vlastní vydávání vnitrostátních norem ČSN a plnění dalších úkolů byla Úřadem zřízena Česká agentura pro standardizaci. Naprostá většina ISO norem je zařazena do soustavy českých norem (ČSN).

interního řídicího systému se zvolenými ISO standardy.² Jen takový normalizovaný auditní proces následně vede k udělení příslušného certifikátu (osvědčení) ze strany certifikačního orgánu o tom, že posuzovaný management systém je zaveden, dokumentován a prosazován v souladu s požadavky daného standardu příslušné ISO normy. Certifikace je přitom zpravidla spojena s tím, že příslušná norma ISO neobsahuje jen požadavky, ale současně i návod k jejich použití a aplikaci, což lze označit za další podstatnou výhodu.

Vedle těchto obecných systémových důvodů je třeba poukázat i na další konkrétní argumenty, proč v rámci standardizace soutěžní compliance využívat jako základu právě normy ISO. Prvním z těchto argumentů je zásadní skutečnost, že ISO normy z oblastí managementu jsou důsledně založeny na procesním přístupu a na sofistikované metodě PDCA (*Plan-Do-Check-Act*), někdy také nazývané jako tzv. Demingův cyklus, v jehož rámci se uvedené kroky pravidelně opakují, takže vedou k neustálému zlepšování při zavádění opatření a jejich změnách.

Zapomínat nelze ani na ostatní přednosti ISO standardů, zejména, že dotčené normy splňují požadavky ISO na harmonizovanou strukturu norem systémů managementu, což plně umožňuje integraci požadavků do jednotného integrovaného systému řízení u soutěžitele.

Pokud využitelné soubory ISO norem včetně možností jejich certifikace v návaznosti na shora uvedené jen zběžně srovnáme s jinými možnými způsoby standardizace, tak se velmi silně projeví naprostá překonanost naprosté většiny dosavadních přístupů, se kterými například stále počítá i respektovaná metodika Mezinárodní obchodní komory (*International Chamber of Commerce, ICC*) vydaná v roce 2013 pod názvem "*ICC Antitrust Compliance Toolkit*".³

Německé compliance souvislosti

Na druhé straně je třeba konstatovat, že zejména v německy mluvícím i v širším středoevropském prostoru se stále silně prosazují i některé lokální standardy, a to zejména německý auditorický standard *IDW 980*, který nyní dokonce prochází velkou aktualizací.⁴ Zdá se přitom, že tento auditorický standard, který byl dlouhou dobu jediným komplexním standardem pro compliance management systémy v celé Evropské unii, prozatím není ohrožen ani razantním nástupem mezinárodního standardu ISO 37301:2021 a dalších ISO norem ze skupiny *Governance and Ethics*.

Jedním z důvodů tohoto stavu je i ta skutečnost, že *IDW 980* je primárně „klasickým“ auditorickým standardem, na základě kterého auditor vždy obligatorně přezkoumává i účinnost zavedeného compliance management systému. Jde tedy analogicky o obdobný případ tomu, kdy při přezkoumání účetní závěrky společnosti za uplynulý účetní období statutární auditor povinně přezkoumává účinnost vnitřního kontrolního systému jako nedílnou součást auditorických postupů.

V tomto směru lze dále odkázat i na zcela nový standard respektovaného Německého institutu pro compliance (*Deutsches Institut*

für Compliance, DICO) vydaný v dubnu roku 2022 pod názvem „S15 – Zásady soutěžního CMS“ (*S15 – Grundsätze eines kartellrechtlichen CMS*).⁵ Pro tento standard je přitom typické, že se vyznačuje úzkou provázaností se *soft law* vycházejícího zejména z doporučení Německého kodexu Corporate Governance (*Deutscher Corporate Governance Kodex*), který je na rozdíl od obdobných kodexů v jiných členských státech EU pravidelně aktualizován k tomu účelu zřízenou zvláštní vládní komisí (*Regierungskommission*) a publikován ve Spolkovém věstníku (*Bundesanzeiger*).⁶

Tento DICO standard přitom již přímo reaguje i na – z pohledu soutěžní compliance – zásadní novelu spolkového Zákona proti omezením hospodářské soutěže (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB*), která nabyla účinnosti 19. ledna 2021, a jež v novém ustanovení § 81d odst. 1 věta druhá GWB v zásadě zavedla výslovný compliance koncept (*Compliance Defence*). Podle tohoto zákonného ustanovení je totiž třeba při vyměření výše pokuty za protisoutěžní jednání (přestupek) mimo jiné zohlednit i *compliance úsilí* soutěžitele o prevenci protiprávního jednání a možných škod, jakož i opatření přijatá po protiprávním jednání s cílem předejít nebo zabránit následkům protisoutěžního jednání.⁷

Jaké ISO standardy v soutěžní compliance využívat

Na tomto místě je třeba úvodem poukázat na do značné míry specifické postavení a úlohu soutěžní compliance v kontextu celkové korporátní compliance a compliance management systému jakožto jejím organizačně technickým rámcem a zabezpečení.

To, co odlišuje specifické formy standardizace soutěžní compliance od standardizace prováděné na základě obecných standardů pro CMS, zejména ISO norem, je skutečnost, že jsou zaměřeny na ověření souladu plnění zvláštních požadavků na *pravidla soutěžního chování* korporace i zaměstnanců a nikoliv jen na organizaci a fungování CMS jako takového. Z hlediska soutěžní compliance je proto nanejvýš vhodné doplňovat obecné postupy dle ISO, které jsou společné pro celý management systém dané korporace (soutěžitele), i o specifické postupy typické pro průběžné zajišťování jejího *soutěžně konformního chování* a tedy i účinné ochrany korporace před negativními důsledky spojenými s případným porušením soutěžních pravidel.

Bez ohledu na shora uvedené poznámky lze i v praxi soutěžní compliance primárně vycházet z příslušných ISO norem jako základu její standardizace a případné certifikace. V rámci velmi vysokého počtu norem zejména v posledních letech postupně vznikají určité mezioborově propojené skupiny ISO norem, které jsou označovány jako „rodiny“ (*families*) standardů a jež se stávají základem pro skutečně komplexní standardizaci a vytváření jednotného rámce požadavků.

V tomto směru je třeba konstatovat, že z hlediska soutěžní compliance mají klíčový význam skupiny ISO standardů pro *Governance and Ethics* (zejména ISO 37301:2021), *Quality management* (zejména ISO 9001:2015) a konečně *IT security* (zejména ISO/IEC 27001:2013).

Z pohledu soutěžní compliance je logicky hlavní skupinou norem ISO skupina označená jako *Governance and Ethics*, v jejímž

⁵ S15 – Grundsätze eines kartellrechtlichen CMS. DICO e.V., Arbeitskreis Kartellrecht, 2022.

⁶ Blíže srov. Regierungskommission. Deutscher Corporate Governance Kodex. Dostupné na: <https://www.dcgk.de/de/kodex.html>

⁷ Srov. KOUKAL, P. Aktuální témata soutěžní compliance ve Spolkové republice Německo. ANTITRUST, 2021, č. 4, s. 115-116.

² V tomto směru je třeba uvést zejména „procesní“ normu ISO 19011:2018 (Guidelines for auditing management systems), která poskytuje návod pro vlastní proces auditování systémů managementu.

³ Blíže srov. např. KOUKAL, P. *K možností certifikace v praxi soutěžní Compliance*. ANTITRUST, 2015, č. 4, s. 116-118.

⁴ IDW PS 980. Grundsätze ordnungsmäßiger Prüfung von Compliance Management Systemen. Institut der Wirtschaftsprüfer in Deutschland e.V. Dostupné na: <https://www.idw.de/idw/verlautbarungen/idw-ps-980/43124>

rámci je třeba poukázat zejména na klíčový význam normy ISO 37301:2021 (Compliance management systems — Requirements with guidance for use).

Na příkladu standardu ISO 37301:2021 je přitom možné jednoduše demonstrovat všechny hlavní přednosti dotčených norem ISO z oblasti managementu, a to od jejího vytvoření na bázi *High Level Structure* a tedy možnosti ji integrovat k již zavedeným jiným ISO standardům, přes využití PDCA cyklu až po možnost plné certifikace za využití již zmiňované „procesní“ normy ISO 19011:2018.

Vedle ISO 37301:2021 lze pro soutěžní compliance plně nebo zčásti využít i další normy ze skupiny *Governance and Ethics*, a to ISO 37002:2021 (Whistleblowing management systems – Guidelines), ISO 37001:2016 (Anti-bribery management systems), ISO 26000:2010 (Guidance on social responsibility) a konečně ISO 37000:2021 (Governance of organizations — Guidance).

Závěr

Závěrem tohoto příspěvku je možné konstatovat, že význam ISO norem z oblasti interních řídicích systémů (managementu) je pro standardizaci interních procesů, opatření a nástrojů v rámci soutěžní compliance zcela klíčový a zásadní. Umožňuje totiž zavádět a uplatňovat globálně použitelné a mezinárodně respektované soubory požadavků (standardů), které lze shodně posuzovat v různých společenských, ekonomických i právních prostředích a v případě potřeby umožnit tuto shodu se standardy i jednotnými auditními postupy certifikovat. Zcela zásadní výhodou oproti jiným způsobům standardizace soutěžní compliance je rovněž ta skutečnost, že management

systemy dle příslušných norem ISO jsou v případě splnění určitých podmínek vzájemně propojitelné v rámci integrovaného management systému. Všechny tyto skutečnosti tak ve svém souhrnu předurčují, aby se ISO standardy postupně staly univerzálním základem veškeré standardizace a certifikace soutěžní compliance.

ABSTRACT

[PAVEL KOUKAL: THE IMPORTANCE OF ISO STANDARDS AS A BASIS FOR STANDARDISATION IN ANTITRUST & COMPETITION COMPLIANCE PRACTICE]

This article deals with a current topic, namely the use of ISO (International Organization for Standardization) standards in antitrust & competition compliance practice. In this regard, the main focus is on the importance of ISO standards in internal management systems for standardisation of internal processes, measures and tools in the context of antitrust & competition compliance. They are quite crucial and essential and enable the introduction and application of globally applicable and internationally respected sets of ISO requirements (standards) that can be assessed consistently in different social, economic and legal environments and, if necessary, allow this compliance with the standards to be certified by uniform audit procedures. Another major advantage compared to other ways of standardising competitive compliance is the fact that management systems according to the relevant ISO standards are interconnected within an integrated management system if certain conditions are met. All of these facts thus predestine ISO standards to gradually become the universal basis for all standardisation and certification of antitrust & competition compliance.